

Daniela PELIVAN

**ROSTIREA
VOCALELOR DIN
VECINĂTATEA
DIFTONGILOR
DESCENDENȚI [EJ]
ȘI [AU] ÎN LIMBA
ROMÂNĂ LITERARĂ
ȘI ÎN VORBIREA
SPONTANĂ**

În limba română literară există *cuvinte morfologice* (a aduna, a uita) și *cuvinte fonetice* (și ei ordonaseră, că ai o oaste) compuse din diferite forme auxiliare (conjuncții, articole, prepoziții). Din punctul de vedere al rostirii literare, cuvintele fonetice alcătuiesc un tot ritmo-melodic supus accentului. Spre exemplu: [da și ej au inuitat], [nu au unit]. După cum se poate constata în LRLC, toți diftongii și triftongii au în vecinătatea lor *grupuri vocalice*, care în actul rostirii se comportă diferit: unele vocale din componența acestor structuri (integrale, silabice) se asimilează sau se diftonghează, fapt ce duce la *modificarea structurii corecte a cuvintelor fonetice*. Acest model de rostire vine în contradicție cu normele de pronunție ale LRLC.

Pentru a explica această problemă, am selectat materialul de limbă din literatura clasică și din cea contemporană și am dedus că

toate vocalele și vocalele în hiaturi (în același număr) se grupează în jurul diftongilor și triftongilor, alcătuind anumite micro sisteme.

Materialul de limbă (cuvintele și frazele) a fost rostit de crainicii de la Compania Națională de Televiziune și Radiodifuziune din Moldova: Valeriu Mârza, Sandu Sâtnic, Lucia Popescu și Maricica Munteanu. Cuvintele înregistrate pe banda magnetică au fost imprimate apoi la spectrograf și sonagraf în Laboratorul de Fonetica Experimentală al Institutului Țărilor din Asia și Africa de pe lângă Universitatea de Stat „M. V. Lomonosov” din Moscova.

Pentru a descrie sistemul vocalic pe plan acustic, am apelat la studiile savanților R. Jakobson, G. M. Fant și M. Halle (a se vedea **Novoe v lingvistike**, M., 1962, p. 173-339).

Din punctul de vedere al elementelor constitutive, micro sistemele fonetice se clasifică astfel: [și ej intră, și ej editează, și ej înving, și ej adună, și ej urcă, și ej ordonă]. În exemplele citate diftongul descendent [ej] este precedat de aceeași vocală și urmat de diferite vocale, toate structurile aflându-se în poziție protonică, fapt care, de regulă, determină modificările cantitative și calitative ale sunetelor în actul vorbirii spontane.

În cele ce urmează vom analiza câteva structuri compuse din vocală, diftongul [ej] și altă vocală. Spre exemplu: [ce ej impun, ce ej eliberează, și ej încep, ce ej adună, ce ej urcă, ce ej ocupă].

În LRLC toate sunetele vocali-

ce din componența microsistemelor se emit prin trei acte articulatorii: excursia, ținuta și recursia. Este o regulă firească a rostirii îngrijite. Datorită acestui fapt componentele structurilor își mențin trăsăturile vocalice specifice LRLC.

O altă realitate constatăm în VRS. Atunci când informatorul este liber în exprimare, spontan, vocalele se comportă diferit în procesul de comunicare verbală. De exemplu, în structurile citate sunetul semideschis, anterolingual, nonlabial [e] pierde o trăsătură vocalică – gradul de deschidere. Rezultă că vocalele literare pierd calitatea și melodia lor firească, formată de tradiția literară, de normele ortologice. Bunăoară: [și ij impun, și ij eliberează, și ij înșep, și ij adună, și ij urcă, și ij ocupă]. Prin pierderea gradului de deschidere al anterolingualelor, aceste structuri se depărtează de cele literare și se apropie de rostirea dialectală, nonliterară, nonnormată.

Ne propunem să examinăm sub aspect experimental structurile (microsistemele) compuse din mediolinguala [ă], diftongul [ei] și alte vocale: [că ej insistă, că ej emit, că ej încearcă, că ej admit, că ej urmăresc, că ej ocrotesc].

Vocalele din structurile atone se opun prin raportul opozițional de cantitate și calitate (semideschis – închis și semideschis – deschis) în LRLC, conferindu-le acestor structuri dinamism și expresivitate în armonie cu configurația lor ritmo-melodică tradițională, fixată pe spectrograme, sonograme și intonograme.

Cum se comportă vocalele din microsistemele citate în VRS? Ca și în cazul celor examinate anterior, vocalele atone (fără sprijin consonantic) pierd din cantitate și calitate, prin închidere. Un exemplu: [că ij insistă, că ij emit, că ij înșearcă, că ij admit, că ij urmăresc, că ij ocrotesc]. Deci, vocalele din microsisteme pierd, prin închidere, o parte din energie fonică și din melodie, devenind modele specifice graurilor VRS.

E de observat însă că în microsistemele citate au loc modificări nu numai în calitatea vocalelor din vecinătatea diftongului, ci și în structura acestuia, înfățișarea fonetică transformându-se din [ei] în [ii].

Vom supune analizei și structuri compuse din cinci vocale, două semivocale și trei consoane: [și ej au arat, ce ej au arat, că ej au arat, da ej au arat, nu ej au arat, o, ej au arat]. Menționăm că în microsistemele citate prevalează numărul vocalelor. Pentru a descrie comportamentul vocalelor și al diftongilor, vom utiliza procesul viu de comunicare verbală. În scopul calificării unităților fonice, am apelat la analiza auditivă și am constatat că toate segmentele sonore diferă cantitativ și calitativ de modelele literare. În toate structurile are loc un proces activ de închidere a vocalelor semideschise [ă], [e], de înlocuire a anterolingualei închise [i] cu mediolinguala [î] și reducerea completă a diftongului [au], care se monofongheză în vocala [o] silabică. A se compara: [și ij o arat, și

ii o arat, ci ii o arat, da ii o arat, nu ii o arat, o, ii o arat].

Prin urmare, în VRS apar fenomene fonetice care nu se observă la prima vedere, constituind în realitate procese fonetice active, întâlnite frecvent în vorbirea spontană.

La o analiză spectrală, se observă că, prin pierderea unor trăsături vocalice din corpul cuvântului fonetic în actul de vorbire spontană, toate particularitățile articulatorii și acustice specifice LRLC (ritmul, melodia, tonul și intensitatea) sunt denaturate. Modelul de rostire spontan conferă entităților fonice din structura cuvintelor fonetice nuanțe și trăsături ce vin în contradicție cu normele limbii române literare.

În concluzie, subliniem că denaturarea calității vocalelor din vecinătatea diftongilor descendenți în VRS reprezintă un proces fo-

netic care ar trebui cercetat. Acest fenomen ar putea fi stopat prin cultivarea pronunției vorbitorilor și prin însușirea temeinică a regulilor ortologice.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Artiimov, V. A., *Experimentalaia fonetica*, M., 1956, 225 p.
2. Avanesov, R. I., *Sșteniceskaia reci*, „R.R.”, nr. 5, 6, M., 168 p.
3. Avram, A., *Cu privire la raportul fonologic dintre vocalele mediale și cele anterioare în limba română. Omagiu lui Al. Rosetti*, București, 1965, 1040 p.
4. Avram, A., *Vocalele românești [ă] și [i] din punct de vedere acustic*, SCL, nr. 4, București, 1963, 80 p.
5. Ciobanu, F., Sfârlea, I., *Cum scriem, cum pronunțăm corect*, Editura Științifică, București, 1970, 150 p.
6. Pospelov, B. V., *Glasnâe zvuki v instrumentalinâh i slovarnâh izmernih*, M., 2002, 349 p.